ERTAK JANRIGA XOS MATNLARINI O‘RGANISH

Abdusattorova Zarnigor Abduqaxxor qizi
GulDPI “Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi
Rahmonova Madinabonu A’zam qizi
GulDPI “Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ertaklar matnlarini o‘rganish xalqning madaniyati, qadriyatlari va dunyoqarashini anglashda katta ahamiyat kasb etadi. Ertaklar xalq hayotidagi ideal va qadriyatlarni ifodalab, qahramon obrazlari, axloqiy motivlar va ramziy ma’nolari orqali tarbiyaviy va axloqiy saboqlar beradi. Matnlarda xalqning orzu-umidlari, odatlari va ijtimoiy qarashlari aks etgan bo‘lib, tilda qo‘llangan o‘ziga xos iboralar, maqollar va uslublar og‘zaki ijodning badiiy ko‘rinishini ochib beradi. Ertaklarni boshqa madaniyatlar bilan taqqoslash orqali ularning universal va maxsus jihatlarini ham ko‘rish mumkin. Shu bois ertaklarni o‘rganish xalqning tarixiy tajribasi, axloqiy me'yorlari va badiiy tafakkuri haqida chuqurroq tasavvurga ega bo‘lish imkonini yaratadi.

Kalit so‘zlar: Ertaklar, xalq madaniyati, qadriyatlar, qahramonlar, axloqiy saboqlar, ramziy ma’nolar, tarbiya, ijtimoiy qarashlar.

Annotation: The study of fairy tale texts is highly significant for understanding a nation's culture, values, and worldview. Fairy tales reflect societal ideals and values through character portrayals, moral themes, and symbolic meanings, serving an important educational and ethical role. They embody people’s hopes, customs, and social views while utilizing unique expressions, proverbs, and stylistic elements that reveal the artistic essence of oral folklore. Comparing fairy tales across cultures highlights both universal and distinctive features. Thus, analyzing fairy tales enables a deeper insight into a people’s historical experiences, moral standards, and artistic thinking.

Keywords: Fairy Tales, culture, values, heroes, morality, symbolic meanings, education, social views.

Ertakning paydo bo‘lishi tarixiy jarayonlar va madaniy o‘zgarishlar bilan chambarchas bog‘liq. Ularning kelib chiqishi quyidagi omillar bilan izohlanadi:

1. Og‘zaki an'ana: Ertaklar avvaliga og‘zaki tarzda, avloddan-avlodga o‘tkazilib kelgan. Ular xalqning kundalik hayoti, urf-odatlari va tajribalari haqida hikoya qilgan. Og‘zaki an'analar orqali ma'lumotlar saqlanib, ularga badiiy elementlar qo‘shilgan.
2. Xalqning hayot tarzi: Ertaklar asosan oddiy odamlarning hayoti, muammolari, orzulari va umidlarini aks ettiradi. Ularda qishloq hayoti, tabiat bilan bog‘liq voqealar, mehnat va turmush tarzidagi qiyinchiliklar ko‘rsatilgan.
3. Mif va afsonalar: Ertaklar ko‘pincha mifologik va afsonaviy elementlarni o‘z ichiga oladi. Ular xalqning dunyoqarashi, axloqiy qadriyatlari va e'tiqodlarini ifodalaydi. Bu jihat ertaklarni yanada qiziqarli va o‘rganishga arziydigan qiladi.
4. Kichik va kattalar uchun ta'lim berish: Ertaklar ko‘pincha ma'naviy saboq beruvchi va tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ular bolalar va kattalarga hayotdagi qiyinchiliklarni yengish, yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi farqni tushunish kabi saboqlarni o‘rgatadi.
5. Madaniy va tarixiy kontekst: Har bir xalqning ertaklari o‘ziga xos bo‘lib, ularning paydo bo‘lishi tarixiy, ijtimoiy va madaniy kontekstga bog‘liq. Misol uchun, urushlar, mojarolar yoki tinchlik davrlaridagi voqealar ertaklarda o‘z aksini topgan.
6. O‘zgaruvchanlik: Ertaklar zamon bilan o‘zgarib, yangi shakllar va mazmunlarni qabul qila oladi. Ular turli davrlarda, joylarda va madaniyatlarda o‘zgarishlarga uchrab, yangilanish jarayonida davom etadi.

Ertak janri — xalq og‘zaki ijodining bir turi bo‘lib, ko‘plab xususiyatlar va turlarga ega. U quyidagi asosiy jihatlarni o‘z ichiga oladi:

O‘ziga xos xususiyatlar: Xayoliy va sehrli elementlar: Ertaklarda ko‘pincha sehrli mavjudotlar, xayoliy voqealar va afsonaviy joylar tasvirlanadi.

Yaxshilik va yomonlik o‘rtasidagi kurash: Ertaklar odatda yaxshilikning yomonlik ustidan g‘alabasi bilan tugaydi, bu esa axloqiy saboq beradi.

Odat va qadriyatlar: Ertaklar xalqning an'analarini, urf-odatlarini va qadriyatlarini aks ettiradi.

Ertak turlari: Sehrli ertaklar: Ular sehrli mavjudotlar, jodugarlar va afsonaviy voqealar bilan to‘ldirilgan hikoyalar.

Hayvonlar haqidagi ertaklar: Bu turda hayvonlar inson sifatlarini o‘zida mujassam etgan holda hikoya qilinadi. Masalan, "Besh jonzot" yoki "Siyohqul" kabi ertaklar.

Qahramonlik ertaklari: Jasur qahramonlarning sarguzashtlari va yurtni himoya qilishlari haqida hikoya qiladi.

Struktura: Qahramonlar: Ertaklarda odatda yaxshilar, yomonlar va turli xil qo‘shimcha personajlar bo‘ladi.

Voqealar rivoji: Ertakning voqealar rivoji qahramonning maqsadiga erishish yo‘lidagi to‘siqlar va ularni yengish jarayonidan iborat.

Yakun: Ertaklar ko‘pincha yaxshi natija bilan yakunlanadi, bu orqali o‘quvchiga ahloqiy saboqlar beriladi.

Axloqiy saboqlar: Ertaklar ko‘pincha tarbiyaviy ahamiyatga ega. Ular:

Yaxshilik va yomonlikni farqlashga o‘rgatadi. Mehnat va sabr-toqatni qadrlashni ta'kidlaydi. Do‘stlik, sadoqat va o‘zaro yordam kabi qadriyatlarni targ‘ib qiladi.

Ertak janri nafaqat bolalar uchun, balki kattalar uchun ham qiziqarli bo‘lib, turli davrlarda va madaniyatlarda ahamiyatini saqlab kelmoqda. Ertaklar xalqning madaniy merosini, urf-odatlarini va tarixini o‘rganishda muhim vosita hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbek Ertaklari To‘plamlari. "O‘zbek xalq ertaklari" (tahririy muharrirligi G.S.Abdullaeva)Toshkentdagi G‘afur G‘ulom nomidagi Adabiyot va san’at nashriyoti 1980-yil

"O‘zbek xalq ertaklari" (M. T. Shayxzoda)

2.M. A. Zayniddinov, "O‘zbek folklori" 1978-yil Toshkent "O‘qituvchi" .

R. B. Boshayev, "O‘zbek xalq adabiyoti" 1978-yil Toshkent, "O‘qituvchi".

3.S. M. Abdurahmonov, "Xalq og‘zaki ijodi" 1979-yil Toshkent, "O‘qituvchi".

E. M. Toshpulatova, "Ertaklar va ulardagi axloqiy saboqlar" 1992-yil Toshkent,"O‘qituvchi".